

УДК 528.92

І. М. Заєць, М. О. Трюхан, В. М. Яцук

ТОПОГРАФО-ГЕОДЕЗИЧНА І КАРТОГРАФІЧНА СКЛАДОВІ ДЕЛІМІТАЦІЇ ТА ДЕМАРКАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

Рассмотрено состояние и проблемы выполнения топографо-геодезических и картографических работ по договорно-правовому оформлению государственной границы Украины.

The current state and problems of execution of the topographic-geodetic and cartographic works on supporting delimitation and demarcation of Ukraine's state border are considered.

Вступ

Договірно-правове оформлення державного кордону є одним із пріоритетних завдань зовнішньої політики України, оскільки кордон є важливим елементом української державності. Після відновлення у 1991 р. незалежності країна досягла на цьому шляху деяких здобутків. Зокрема, згідно з договорами про режим державного кордону, які були укладені з **Республікою Польща** (1993 р.), **Словацькою Республікою** (1993 р.), **Угорською Республікою** (1995 р.) та **Румунією** (2003 р.), відповідні двосторонні спільні комісії здійснили і здійснюють перевірки його проходження.

Упродовж 1995-1999 рр. здійснено делімітацію державного кордону між **Україною і Республікою Молдова**. Згідно з Договором між двома країнами про державний кордон (1999 р.) нині сторони проводять роботи з його демаркації.

На зустрічі глав делегацій Спільної українсько-російської демаркаційної комісії в Москві
(зліва-направо: І. М. Заєць, Л. В. Осаволук, М. О. Трюхан)

Договір між **Україною і Республікою Білорусь** про державний кордон підписано після завершення делімітаційних робіт у 1997 році. Того ж року Верховна Рада України ратифікувала цей документ, однак білоруська сторона й досі не ратифікувала зазначе-

ний Договір, пов'язуючи його з врегулюванням деяких фінансових питань, які склалися між суб'єктами господарювання двох країн ще за часів колишнього СРСР. Таким чином, подальший хід договірно-правового оформлення українсько-білоруського державного кордону (демаркація, укладення договору про режим державного кордону) залежить від готовності Білорусі легітимізувати Договір про українсько-білоруський державний кордон.

У 2003 р. було укладено Договір між **Україною та Російською Федерацією** про державний кордон, додатками до якого є Альбом карт державного кордону та Опис проходження державного кордону між цими країнами. Делімітація здійснювалася з 1998 по 2003 роки. Згаданим Договором закладено правову базу для переходу до наступної фази юридичного затвердження українсько-російського державного кордону – його демаркації.

Але, незважаючи на укладення згаданого Договору про українсько-російський державний кордон, а також Договору про співробітництво у використанні Азовського моря та Керченської протоки (2003 р.), питання делімітації державного кордону України з Російською Федерацією на його морській ділянці залишається неврегульованим, хоча переговорний процес з розмежування згаданих морських акваторій триває з 1996 року.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що на сьогоднішній день з 6 817 км загальної протяжності державного кордону України (сухопутна частина – 5 671 км, морська – 1 146 км) демарковано тільки 1 391 км (24,5 %) сухопутної частини на західному напрямі (Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія) і розмежовано близько 658 км (57,4 %) морських акваторій – з Турецькою Республікою (1978 р.) і Румунією (2009 р. – згідно з рішенням Міжнародного суду ООН). Решту сухопутної ділянки державного кордону тільки делімітовано – Росія, Молдова і Білорусь – і продовжується переговорний процес стосовно розмежування морської частини кордону з Російською Федерацією. Неврегульованими також лишаються точки стику кордонів (Україна – Польща – Білорусь, Україна – Білорусь – Росія, Україна – Молдова – Румунія – 2 точки, а також морські: Україна – Росія – Туреччина, Україна – Румунія – Туреччина).

З метою забезпечення завершення договірно-правового оформлення державного кордону України із

© І. М. Заєць, М. О. Трюхан, В. М. Яцук, 2011

Основний прикордонний знак на українсько-молдовському державному кордоні

суміжними державами Указом Президента України від 28.04.2011 р. № 509/2011 "Питання договірно-правового оформлення державного кордону України" створено інститут Представника України з питань договірно-правового оформлення державного кордону України та сформовано єдину делегацію України для участі у засіданнях спільних міждержавних комісій з питань демаркації державного кордону України.

1. Стан топографо-геодезичного і картографічного забезпечення демаркації та делімітації державного кордону

Виходячи із завдань, покладених на Державну службу геодезії, картографії та кадастру і державні картографо-геодезичні підприємства, заходи з топографо-геодезичного і картографічного забезпечення демаркації та делімітації державного кордону умовно можна розділити на три групи робіт:

перша група – це заходи з безпосереднього здійснення топографо-геодезичного і картографічного забезпечення демаркації та делімітації українсько-молдовського, сухопутної ділянки українсько-російського, українсько-білоруського державних кордонів, тристоронніх точок стику, а також розмежування Азовського і Чорного морів та Керченської протоки;

друга група – топографічне картографування прикордонних територій з метою забезпечення топографічними картами масштабу 1:10 000 формувань і підрозділів Державної прикордонної служби України для організації охорони державного кордону й розвитку прикордонної інфраструктури, органів державного управління і місцевого самоврядування для потреб економіки, транспорту, навігації, природокористування (екології), ліквідації наслідків стихійних явищ у прикордонних районах держави, а також для топографічної служби Збройних сил України для оновлення топографічних карт масштабів 1:25 000-1:200 000;

третья група – це топографо-геодезичний і кар-

тографічний моніторинг прикордонних територій, тобто формування системи збирання на постійній основі інформації, у т. ч. й матеріалів дистанційного зондування, для організації спостереження за змінами стану місцевості в районах проходження лінії кордону з метою прогнозування та запобігання змін території, використання результатів моніторингу у подальшій роботі заінтересованих органів державного управління.

Фінансування робіт з топографо-геодезичного і картографічного забезпечення демаркації та делімітації державного кордону за вказаними напрямками здійснюється за рахунок коштів з Державного бюджету України.

Глава української делегації Спільної українсько-російської демаркаційної комісії Л. В. Осаволук та експерти уточнюють на місцевості точку встановлення першого прикордонного знака

Розглянемо сучасний стан виконання робіт за виділеними групами.

Починаючи з 1992 р., державні картографо-геодезичні підприємства (Науково-дослідний інститут геодезії і картографії, Українське державне аерогеодезичне підприємство, Український державний науково-виробничий інститут зйомок міст та геоінформатики імені А. В. Шаха) здійснюють комплекс робіт з топографо-геодезичного, картографічного й інженерного забезпечення делімітації та демаркації державного кордону України. Зокрема:

забезпечено топографо-геодезичною та картографічною інформацією делегації України під час переговорного процесу з делімітації державного кордону України з Республікою Білорусь (1993-1997 рр.), Республікою Молдова (1995-1999 рр.) і Російською Федерацією (1998-2003 рр.). Створено альбоми топографічних карт та описи проходження лінії державного кордону як додатки до договорів про державний кордон із зазначеними країнами;

з 1998 р. здійснюється топографо-геодезичне і картографічне забезпечення делегації України у переговорному процесі з Російською Федерацією стосовно розмежування Азовського і Чорного морів та Керченської протоки;

з 2002 р. виконуються роботи з топографо-геодезичного, картографічного та інженерного забезпечення демаркації державного кордону України з Республікою Молдова;

у 2010 р. розпочато роботи з топографо-геодезичного і картографічного забезпечення демаркації державного кордону України з Російською Федерацією;

проводяться підготовчі роботи для створення договірних документів з делімітації та демаркації тристоронніх точок стику державних кордонів.

Керівники робочих груп А. О. Каплун та В. І. Урсу за вибором місця встановлення першого прикордонного знака на центральній ділянці українсько-молдовського кордону

Крім того, впродовж останніх 8-10-ти років виконувалися окремі доручення уряду із забезпечення картографічними та іншими документами делегацій України у переговорному процесі на всіх рівнях з організації і врегулювання місцевого прикордонного руху (НДІГК, ДП "Закарпатгеодезцентр").

Науково-методичне супроводження виконання завдань з топографо-геодезичного і картографічного забезпечення демаркації та делімітації державного кордону України на постійній основі здійснює Науково-дослідний інститут геодезії і картографії.

Топографічне картографування прикордонних територій. Згідно зі зведеними пооб'єктними планами на виконання робіт із забезпечення демаркації та делімітації державного кордону (2004-2011 рр.), картографування прикордонних територій розпочалося у 2004 р. й триває досі. За вказаний період було виконано і виконуються топографо-геодезичні та картографічні роботи на таких об'єктах у прикордонних районах:

- з Російською Федерацією (11 об'єктів) – виконано роботи на 8-ми об'єктах ("Шалигінський", "Білопільський", "Краснопільський", "Керченський", "Семенівський", "Вовчанський", "Валуйський", "Михайлівський"); завершуються роботи на 3-х об'єктах ("Троїцький", "Дяківський", "Марківський");

- з Республікою Молдова (4 об'єкти – "Могилів-Подільський", "Ямпільський", "Роздільнянський", "Слобідський") – усі роботи завершено;

- з Румунією (3 об'єкти) – виконано роботи на 2-х об'єктах ("Придунайський", "Чернівецький"); завершуються роботи на об'єкті "Верховинський";

- зі Словаччиною та Угорщиною (4 об'єкти – "Тячівський", "Берегівський", "Перечинський", "Ужгородський") – усі роботи завершено;

- з Польщею (1 об'єкт – "Західний кордон") – роботи завершуються.

Порівняльний аналіз кількісних показників виконання топографо-геодезичних і картографічних робіт на вищезазначених об'єктах відображає таблиця (див. с. 30).

Слід зазначити, що вже потребують оновлення топографічні карти на прикордонну територію з Республікою Білорусь (близько 725-ти номенклатурних аркушів), Республікою Польща на території Волинської області (близько 135-ти аркушів) і Румунією на території Одеської області (близько 100-та номенклатурних аркушів) та на приморську територію Чорного і Азовського морів (понад 2000 аркушів). Роботи з оновлення топографічних карт на вказану прикордонну територію ще не розпочиналися.

Робочий момент узгодження позицій експертів щодо проходження українсько-молдовського державного кордону

Крім робіт з топографічного картографування прикордонних територій, у визначених районах здійснювалися і здійснюються такі роботи:

- зі створення ГІС "Кордон" та формування наборів геопросторових даних для цієї системи (НДІГК);

- топографо-геодезичний моніторинг о. Зміїного і картографо-геодезичне та географічне забезпечення делімітації континентального шельфу в районі цього острова (НДІГК);

- з побудови моделі квазігеоїда на прикордонну територію (НДІГК);

- з подальшого розвитку і модернізації висотної мережі України (УкрДАГП), зокрема: нівелювання I класу по лінії Одеса – Сарата – Спаське – Вилкове – Ізмаїл – Джурджулешть; нівелювання II класу по лінії Білгород-Дністровський – Паланка – Кучурган; нівелювання I класу по лінії Чернігів – Славутич – Чорнобиль – Янов – Овруч – Коростень і

**Кількісні показники виконання топографо-геодезичних і картографічних робіт
при картографуванні прикордонних територій (оновлення топографічних карт масштабу 1:10 000)**

Найменування об'єкта	Державне підприємство – виконавець робіт	Плановий термін виконання робіт, роки	Кількість номенклатурних аркушів	Площа прикордонної території, км ²
Прикордонна територія з Російською Федерацією				
Семенівський	Поліськгеодезкартографія	2006-2008	152	2 414,7
Шалигінський	Сумигеодезкартографія	2001-2004	97	1 044,6
Білопільський	Сумигеодезкартографія	2006-2008	135	2 356,4
Краснопільський	Укрінжгеодезія	2006-2008	156	3 199,8
Вовчанський	Сумигеодезкартографія	2007-2008	127	2 635,2
Троїцький	Поліськгеодезкартографія	2007-2009	126	1 876,6
Марківський	УкрДАГП	2007-2009	107	1 794,2
Валуйський	Поділлягеодезкартографія	2007-2008	117	1 961,4
Дяківський	Херсонгеоінформ	2008-2010	104	1 772,8
Михайлівський	Херсонгеоінформ	2005-2008	87	1 612,7
Керченський	Херсонгеоінформ	2004-2007	112	2 324,0
Усього			1 320	22 992,4
Прикордонна територія з Республікою Молдова				
Могилів-Подільський	Поділлягеодезкартографія	2004-2006	87	1 281,4
Ямпільський	Поділлягеодезкартографія	2005-2006	89	1 483,2
Слобідський	УкрДАГП	2007-2009	122	2 344,5
Роздільнянський	УкрДАГП	2005-2007	91	1 586,5
Усього			389	6 695,6
Прикордонна територія з Румунією				
Чернівецький	Поліськгеодезкартографія	2004-2005	54	951,3
Верховинський	Поділлягеодезкартографія	2008-2010	136	2 650,6
Придунайський	Укрінжгеодезія	2005-2006	86	1 266,5
Усього			276	4 868,4
Прикордонна територія зі Словацькою Республікою і Угорською Республікою				
Тячівський	Закарпатгеодезцентр	2005-2008	108	1 754,6
Берегівський	Закарпатгеодезцентр	1998-2000	70	1 136,5
Перечинський	Закарпатгеодезцентр	2004-2006	128	2 355,7
Ужгородський	Закарпатгеодезцентр	2004-2006	98	2 047,4
Усього			404	6 157,7
Прикордонна територія з Республікою Польща				
Західний кордон	Західгеодезкартографія	2005-2009	153	2 723,7
Усього			153	2 723,7
РАЗОМ			2 542	43 437,8

нівелювання II класу по лінії Чорнобиль – Київ.

Топографо-геодезичний і картографічний моніторинг прикордонних територій. Аналіз картографічних матеріалів, виготовлених протягом 70-90-х років минулого століття і в 2000-2011 рр., свідчить про те, що внаслідок природних і техногенних процесів, які, зокрема, спостерігаються на прикордонних річках Дніпро, Дунай, Тиса, Дністер, Західний Буг, Сучава, Прут, Сян, Сейм, Сіверський Донець та на інших ділянках, відбувається значне зміщення їх русел та берегів, що призводить до зміни місцезоналення лінії державного кордону. Наслідком таких процесів може бути потенційна загроза зміни території держави, а також виникнення суперечок та конфліктів із суміжними державами.

Виходячи із зазначеного, та на виконання доручення Ради національної безпеки і оборони України державні топографо-геодезичні підприємства (НДІГК, ДП "Укрінжгеодезія") протягом 2010-2011 рр. здійснили і продовжують здійснювати роботи з топографо-геодезичного і картографічного моніторингу прикордонних територій, тобто формування на постійній основі системи збору інформації, у т. ч. й матеріалів дистанційного зондування, для організації спостереження за змінами положення русел річок, по

яких проходить лінія державного кордону, та площ мілин і островів на них з метою використання цієї інформації у подальшій роботі заінтересованих органів державного управління.

2. Проблеми виконання топографо-геодезичних і картографічних робіт із забезпечення демаркації та делімітації державного кордону

У 2011 р. загострилися проблеми організації топографо-геодезичних робіт з договірно-правового оформлення кордону та їх фінансування за всіма групами. Зокрема:

за першою групою робіт:

1. Відсутні правові підстави для планування заходів з топографо-геодезичного і картографічного забезпечення демаркації державного кордону між Україною і Республікою Молдова.

Урядовою програмою, за якою може здійснюватися бюджетне фінансування топографо-геодезичних і картографічних робіт з демаркації українсько-молдовського державного кордону, є Державна цільова правоохоронна програма "Облаштування та реконструкція державного кордону" на період до 2015 р., яка затверджена Постановою Кабінету

Міністрів України від 13 червня 2007 р. № 831 (далі – Державна цільова правоохоронна програма).

Розділом 1 "Договірно-правове оформлення державного кордону" цієї програми передбачено, що завершення демаркації на північній, південній та центральній ділянках українсько-молдовського державного кордону станеться у 2007-2008-му роках. Відповідно на ці роки і було визначено необхідні обсяги фінансування топографо-геодезичних, картографічних та інженерних робіт. Але в ході переговорного процесу питання започаткування демаркації центральної ділянки українсько-молдовського державного кордону було остаточно вирішено тільки у 2010 році. Крім того, протягом 2007-2011 рр. не були прийняті технічні рішення про винесення лінії кордону на місцевість на кількох відрізках північної і південної ділянок. Це унеможливило виконання топографо-геодезичних і картографічних робіт із забезпечення демаркації українсько-молдовського державного кордону за вказаною Державною цільовою правоохоронною програмою, а відповідно, і не було потреби у їх фінансуванні.

Зважаючи на викладене, зауважимо, що правових підстав для планування заходів з топографо-геодезичного і картографічного забезпечення демаркації державного кордону між Україною і Республікою Молдова, починаючи з 2009 р., немає і досі.

Шлях вирішення проблеми: необхідно внести зміни до Державної цільової правоохоронної програми в частині, що стосується розподілу фінансування топографо-геодезичних і картографічних робіт з демаркації державного кордону між Україною і Республікою Молдова за роками, починаючи з 2010-го року та з обов'язковою прив'язкою цього питання до вирішення політичних питань стосовно проведення демаркації українсько-молдовського державного кордону.

2. У 2006 р., коли Міністерство охорони навколишнього природного середовища України вносило пропозиції стосовно відпрацювання завдань і заходів Державної цільової правоохоронної програми, вартісні показники на виконання окремих видів топографо-геодезичних і картографічних робіт були значно нижчі. Для прикладу: картографування 1 км² прикордонної території, з урахуванням аерофотознімальних робіт, у 2006 р. в середньому вартувало 884,0 грн, а в 2011-му – вже 1750 грн. Такий стан речей може унеможливити виконання визначених завдань у запланованих обсягах.

Шлях вирішення питання: внесення змін до Державної цільової правоохоронної програми в частині, що стосується збільшення вартісних показників виконання окремих видів топографо-геодезичних, картографічних та інженерних робіт із забезпечення демаркації і делімітації державного кордону.

3. У Державній цільовій правоохоронній програмі не закладено кошти на фінансування картографічного забезпечення проведення переговорного процесу з укладання договорів між Україною і Російською Федерацією про державний кордон в Азовському морі та Керченській протоці, про делімітацію територіальних морів, розмежування виключної (морської) економічної зони і континентального шельфу України в Чорному морі (з Російською Федерацією та Румунією).

Шлях вирішення проблеми: внести зміни і доповнення до Державної цільової правоохоронної програми в частині, що стосується включення до неї розділу "Розмежування Азовського і Чорного морів та Керченської протоки" і закладення коштів на фінансування картографічного забезпечення переговорного процесу із суміжними державами з питань розмежування морських акваторій.

4. Державною цільовою правоохоронною програмою не передбачено кошти на фінансування топографо-геодезичного і картографічного забезпечення делімітації та демаркації тристоронніх точок стику державних кордонів із суміжними державами: *сухопутні* – Україна – Польща – Білорусь, Україна – Румунія – Молдова (дві точки), Україна – Білорусь – Росія; *морські* – Україна – Румунія – Туреччина, Україна – Росія – Туреччина.

Шлях вирішення питання: внести зміни і доповнення до Державної цільової правоохоронної програми в частині, що стосується включення до неї розділу "Делімітація та демаркація тристоронніх точок стику".

За другою групою робіт:

Державною цільовою правоохоронною програмою виконання робіт з топографічного картографування прикордонних територій не передбачено. Це унеможливило, починаючи з 2010 р., фінансування уже започаткованих робіт на об'єктах, що увійшли до зведених пооб'єктних планів на виконання демаркації та делімітації державного кордону України у 2010-2011 рр.

Шлях вирішення проблеми: доповнити Державну цільову правоохоронну програму розділом "Топографічне картографування прикордонних територій" і закласти кошти на даний вид робіт (оновлення топографічних карт масштабу 1:10 000) в обсязі близько 10 млн грн щорічно.

За третьою групою робіт:

1. Державною цільовою правоохоронною програмою не передбачено виконання і, відповідно, фінансування заходів з картографо-геодезичного моніторингу русел прикордонних річок – Дніпра, Дунаю, Тиси, Дністра, Західного Бугу, Сучави, Пруту, Сяну, Сейму, Сіверського Дінця та інших.

2. Зазначеною програмою не передбачено фінансування картографічного моніторингу територій в районах глибоководного суднового ходу р. Дунай – Чорне море, о. Зміїний та о. Коса Тузла.

Шляхи вирішення питання: доповнити Державну цільову правоохоронну програму розділом "Топографо-геодезичний і картографічний моніторинг прикордонних територій" і закласти кошти на проведення ґрунтовних моніторингових картографо-геодезичних досліджень, у т. ч. й за матеріалами дистанційного зондування, прикордонних районів, результати яких мають бути враховані під час делімітації та демаркації (редемаркації, перевірки проходження) державного кордону.

Висновки

1. В умовах сьогодення роботи з топографо-геодезичного і картографічного забезпечення демаркації та делімітації державного кордону України – один з пріоритетів діяльності Державної служби геодезії, картографії та кадастру і державних картографо-геодезичних підприємств.

2. Топографо-геодезичне і картографічне забезпечення договірно-правового оформлення кордону здійснюється державними картографо-геодезичними підприємствами у відповідності до визначених завдань і в межах обсягів бюджетного фінансування, що закладаються для цих цілей.

нансування, що закладаються для цих цілей.

3. Усі заходи з топографо-геодезичного і картографічного забезпечення делімітації та демаркації державного кордону доцільно реалізовувати в рамках однієї державної цільової програми. Для цього Державна служба геодезії, картографії та кадастру опрацювала і подала до Державної прикордонної служби України, як відповідального органу державного управління з питань координації діяльності органів виконавчої влади усіх рівнів щодо реалізації заходів Державної цільової правоохоронної програми "Облаштування та реконструкція державного кордону" на період до 2015 р., обґрунтовані пропозиції стосовно внесення змін та доповнень до неї у частині, що стосується включення додаткових розділів, а також обсягів фінансування топографо-геодезичних та картографічних робіт за роками, починаючи з 2010-го і завершуючи 2015-м включно.

4. Винятково важливого значення набуває питання удосконалення системи контролю якості й приймання кінцевої продукції (матеріалів, даних, інформації тощо) та налагодження системи відповідальності посадових осіб усіх рівнів за недотримання термінів завершення робіт і подання такої продукції до ДП "Укркартгеофонд" на зберігання.

5. Доцільно налагодити постійно діючу систему реалізації кінцевої топографо-геодезичної та картографічної продукції для забезпечення потреб органів державного управління і місцевого самоврядування усіх рівнів.

Надійшла 11.10.11

* * *

УДК 528.94(477)

Р. І. Сосса, І. С. Руденко, Н. І. Сивак

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРГЕОДЕЗКАРТОГРАФІЇ З УНОРМУВАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ

Представлен краткий очерк деятельности Укргеодезкартографии в сфере географических названий. Рассмотрены нормативные документы, принятые во исполнение Закона Украины о географических названиях и направленные на нормативно-правовое обеспечение унормирования географических названий.

A summary of Ukrgeodescartography's activities in the sphere of geographical names is given. The normative documents, which have been approved in pursuance of the Law of Ukraine "On Geographical Names" and are aimed at the establishment of the normative legal basis for geographic names standardizing are reviewed.

Унормування географічних назв входить до функцій Державної служби геодезії, картографії та кадастру (Укргеодезкартографії).

Із здобуттям Україною незалежності проблема правильної передачі географічних назв державною мовою постала у повний зріст, оскільки за часів Радянського Союзу карти, за невеликим винятком, видавалися російською мовою. В асортименті вітчизняних картографічних видавців з'явилися

нові види атласів і карт, які доти в Україні не видавалися, – атласи та карти світу, навчальні карти з географії світу, топографічні карти, карти й атласи автошляхів тощо. Багато нових загальнодержавних та приватних телевізійних і радіоканалів, газет і журналів, книжкових видавництв часто по-різному називали один і той самий географічний об'єкт. Тому потреба в картографічній продукції з унормованими українською мовою географічними назвами стала очевидною.

Стандартизація географічних назв є прикладним

© Р. І. Сосса, І. С. Руденко, Н. І. Сивак, 2011